

CHINGIZ AYTMATOVNING "JAMILA" QISSASI VA A.S.PUSHKINNING
"YEVGENIY ONEGIN" ASARLARIDAGI MUHABBAT TASVIRI HAMDA MILLIY
MENTALITET QARAMA-QARSHILIKLARI

Hakimova Farida Ilhom qizi

Termiz Davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

(Tel: 9980 747 61 47)

Normatova Feruza Shavkatovna

Termiz Davlat pedagogika instituti Gumanitar

yo'nalishlarda xorijiy tillar fakulteti talabasi

Tel: 998883517788, email: feruza.1088@umail.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14705990>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Chingiz Aytmatovning "Jamila" qissasi va A.S.Pushkinning "Yevgeniy Onegin" asarlaridagi muhabbat tasviri hamda milliy mentalitet qarama-qarshiliklari haqida so'z yurutilib qiyosiy chog'ishtiriladi.

Kalit so'zlar: chog'ishtirish, Yevgeniy Onegin, Jamila, muhabbat, mentalitet iste'dod, badiiy did.

THE PORTRAIT OF LOVE IN CHINGIZ AITMATOV'S STORY "JAMILA" AND A.S.
PUSHKIN'S "YEVGENY ONEGIN" AND THE CONTRADICTIONS OF NATIONAL
MENTALITY

Abstract. This article discusses the portrayal of love in Chingiz Aitmatov's story "Jamila" and A.S. Pushkin's "Yevgeny Onegin" and the contradictions of national mentality, and makes a comparative comparison.

Keywords: comparison, Eugene Onegin, Jamila, love, mentality, talent, artistic taste.

ПОРТРЕТ ЛЮБВИ В ПОВЕСТИ ЧИНГИЗА АЙТМАТОВА «ДЖАМИЛЯ» И
«ЕВГЕНИЙ ОНЕГИН» А.С. ПУШКИНА И КОНФЛИКТЫ НАЦИОНАЛЬНОГО
МЕНТАЛИТЕТА

Аннотация. В статье рассматривается и сравнивается изображение любви и противоречий национального менталитета в повести Чингиза Айтматова «Дамиля» и «Евгений Онегин» А.С. Пушкина.

Ключевые слова: сравнение, Евгений Онегин, Дамиля, любовь, мировоззрение, талант, художественный вкус.

KIRISH

Muhabbatning adabiyotdagi o'rnini: Muhabbat har bir davr va adabiyot oqimida turlicha talqin etilgan. U insoniy his-tuyg'ularning eng chuqur va murakkab qirralarini yoritadi.

Asarlarning qisqacha tavsifi: Chingiz Aytmatovning "Jamila" asarida muhabbat qishloq hayotining turmush tarzi va insoniy munosabatlar asosida yoritilgan bo'lsa, Aleksandr Pushkinning "Yevgeniy Onegin"ida muhabbat yuqori jamiyat vakillarining ijtimoiy mas'uliyat va shaxsiy his-tuyg'ular to'qnashuvi orqali tasvirlanadi.

Chingiz Aytmatovning "Jamila" asari va Aleksandr Pushkinning "Yevgeniy Onegin" asarlarida milliy mentalitetlarning o'ziga xosligi va ularning bir-biridan farqlanishi asarlar mavzusida chuqur aks etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Chog'ishtirish metodi — filologik hodisalarni tizimli qiyoslashga asoslangan metod bo'lib, asosan farqli xususiyatlarni ochib berishga qaratilgan metoddir. Shuning uchun ham tilshunoslikda boshqacha nomi kontrastiv metod deb ataladi. Garchi nazariy asoslari ishlab chiqilmagan bo'lsa-da, antik davrlardan boshlab turli xil filologik hodisalarni chog'ishtirishga qaratilgan asarlar yaratilgan. (17, 263).

NATIJALAR

Ushbu ishning asosiy maqsadi - asarlarni tahlil qilish orqali adabiyotshunoslarning turli xalqlarning adabiy an'analari, janr uslublari va badiiy tasvir vositalarini qiyosiy o'rganishi, Pushkinning she'riy roman janrida ishlashi va Aytmatovning realizm uslubida qissa yozishini cho'g'ishtiruvchi adabiyotshunoslarga adabiyot janrlari va ularning funksiyalarini o'rganishda hamda turli janrlarda bir xil mavzular (masalan, muhabbat, milliy an'analar) qanday aks etishini tahlil qilish imkonini beradi.

ASARLARNING UMUMIY MAZMUNI

"Jamila" asari haqida: Asar Markaziy Osiyoning qishloq hayotini tasvirlaydi. Jamila va Daniyori o'rtasidagi muhabbat ma'naviy ozodlik va his-tuyg'ularning kuchli ifodasidir.

"Yevgeniy Onegin" asari haqida: Pushkinning asari rus aristokratiyasining hayotini, Tatyana Oneginga bo'lgan sof va samimiy muhabbatini va Oneginning o'zini oqlay olmaydigan beparvoligini aks ettiradi.

Muhabbat tasviridagi o'xshashliklar

Chuqur hissiylik: Har ikkala asarda ham muhabbat inson his-tuyg'ularining eng chuqur qirralarini yoritadi. Fidoyilik:

Jamila va Daniyor o'z sevgisi uchun jamiyat qoidalarini buzishga tayyor bo'lganidek, Tatyana Onegining yozgan maktubi ham sof va beg'ubor muhabbatning namunasi. Ichki kurash: Qahramonlarning ichki kechinmalari asarda alohida o'rin tutadi. Masalan, Daniyor va Jamila o'z sevgi uchun qiyinchiliklarni yengsa, Tatyana muhabbati ijtimoiy vazifalar bilan to'qnashadi.

Muhabbat tasviridagi farqlar

Jamiyat va ijtimoiy kontekst:

- "Jamila"da muhabbat an'anaviy qishloq turmushining chegaralaridan chiqib ketishni ifodalaydi.

- "Yevgeniy Onegin"da esa muhabbat ijtimoiy tabaqalar va axloqiy mas'uliyat bilan cheklangan.

Muhabbatga bo'lgan munosabat:

- Jamila o'z baxti uchun jasorat qiladi va ijtimoiy qoralashdan qo'rqmaydi.

- Tatyana esa o'z muhabbatini qurbon qilib, ijtimoiy majburiyatlarini birinchi o'ringa qo'yadi.

Muhabbatning muvaffaqiyati:

- "Jamila" baxtli yakun bilan tugaydi, bu yerda sevgi inson ma'naviy ozodligini ta'minlaydi.

- "Yevgeniy Onegin"da esa muhabbat fojiaviy tugaydi; Onegin o'z xatolarini kech anglaydi, Tatyana sevgisi javobsiz qoladi.

Jamiyatdagi o'rnatilgan qoidalar

"Jamila"da: O'rta Osiyo qishloq madaniyati milliy mentalitetni belgilab beradi.

An'anaviy oilaviy va ijtimoiy qadriyatlar muhim o'ringa ega. Jamila va Daniyor o'rtasidagi muhabbat an'anaviy jamiyatning turmush tarzi va qattiq qoidalariga qarshi chiqadi.

Milliy mentalitet bu asarda sevgining jamiyatda ozodlikka erishish vositasi sifatida tasvirlanishida aks etadi.

"Yevgeniy Onegin"da: Rus aristokratiyasida jamiyat qoidalari yanada qat'iy va murakkabroq. Tatyana va Onegin o'rtasidagi sevgi jamiyatning ijtimoiy bosimlari va yuqori tabaqa odatlariga bo'ysunadi. Tatyana ijtimoiy majburiyatlarini muhabbatidan ustun qo'yishi rus mentalitetining axloq va mas'uliyatni birinchi o'ringa qo'yishini ifodalaydi.

Muhabbat va jamiyatga bo'lgan munosabat

“Jamila”da: O‘rta Osiyo mentalitetida muhabbat, odatda, jamiyat qoidalariga bo‘ysunishi kerak bo‘lgan hissiyot sifatida qoraladi. Ammo Jamila o‘z sevgisini tanlash orqali milliy mentalitetning an‘anaviy qoidalaridan chekinadi. Bu o‘ziga xos ravishda milliy madaniyat doirasida yangi qadriyatlarning shakllanishini ko‘rsatadi.

“Yevgeniy Onegin”da: Rus jamiyatida muhabbat odob va jamiyat talablariga bo‘ysunishi kerak. Tatyana muhabbatini qurbon qilishi rus mentalitetining jamiyatdagi shaxsiy mas‘uliyatga bo‘lgan e‘tiborini ko‘rsatadi.

An‘analar va zamonaviylik

“Jamila”da: Asar Markaziy Osiyo qishloq hayotini, an‘analar va zamonaviylik o‘rtasidagi kurashni aks ettiradi. Jamila va Daniyorning sevgisi jamiyatning an‘anaviy qadriyatlariga zid bo‘lsa-da, ma‘naviy ozodlikni qo‘llab-quvvatlaydi. Bu o‘rinda qishloq hayotidagi milliy mentalitetning yangicha anglanishi ko‘zga tashlanadi.

“Yevgeniy Onegin”da: Asar zamonaviylik va aristokratik an‘analar o‘rtasidagi ziddiyatni ochib beradi. Oneginning beparvoligi va Tatyana bilan bo‘lgan munosabatlari rus aristokratiyasining yuzaki mentalitetini ifodalaydi. Tatyana esa o‘z an‘analariga sodiq qoladi va bu orqali rus ayolining o‘ziga xos qiyofasini namoyon etadi.

Shaxs va jamiyat munosabatlari

“Jamila”da: Milliy mentalitet shaxsni jamiyatning bir bo‘lagi sifatida ko‘radi. Jamila va Daniyori jamiyatning qoralashiga qaramay, o‘z sevgisini himoya qiladi. Bu an‘anaviy qoidalarining o‘zgarishi va shaxsiy erkinlikning ustunlik qilayotganini ko‘rsatadi.

“Yevgeniy Onegin”da: Rus jamiyatida shaxsning jamiyatga bo‘ysunishi muhim hisoblanadi. Tatyana o‘zini jamiyat talablariga moslashtiradi va sevgi tufayli yuzaga kelgan shaxsiy azoblarini ijtimoiy axloqiy me‘yorlarga qurbon qiladi. Bu rus mentalitetining jamoaviy qadriyatlarni shaxsiy tuyg‘ulardan ustun qo‘yishini ko‘rsatadi.

Ayol obrazi va uning roli

“Jamila”da: Jamila mustaqillik va erkinlik timsolidir. An‘anaviy jamiyatdagi ayol qiyofasi odatda erkaklarga bo‘ysunuvchi tarzda tasvirlansa-da, Jamila bu stereotiplarni buzadi va o‘z baxtini tanlashda jasorat ko‘rsatadi.

“Yevgeniy Onegin”da: Tatyana esa rus milliy mentalitetida ayol obrazining samimiyligi, vafodorlik va mas‘uliyat ramzi sifatida namoyon bo‘ladi. U o‘z his-tuyg‘ulariga qaramay, jamiyat talablariga moslashadi.

TAHLIL

Yozuvchi uslubi: - Aytmatov muhabbatni tasvirlashda xalqona, tabiat va inson hissiyotlarini uyg'unlashtirgan.

- Pushkin esa she'riy ifoda orqali aristokratik jamiyat va inson qalbining murakkabligini ochib beradi.

Qahramonlarning ramziy ma'nosi:

- Jamila mustaqillik va ozodlik ramzi sifatida namoyon bo'lsa, Tatyananing obrazi rus adabiyotida to'g'riligi samimiylik timsoli hisoblanadi.

Vaqt va makonning roli:

- "Jamila" qishloq hayotining oddiylik va samimiyatini aks ettiradi.

- "Yevgeniy Onegin" esa shaharliklar hayotining murakkabligi va yuzaki munosabatlarini ochib beradi.

Xulosa

Muhabbat har ikki asarda inson hayotining muhim qismi sifatida talqin etiladi, biroq ularning yondashuvi va tasvir uslublari jamiyat, madaniyat va davrga bog'liq ravishda o'ziga xoslikka ega. "Jamila" muhabbatni ozodlik va hayotiy ehtiroslar orqali tasvirlasa, "Yevgeniy Onegin" muhabbatning jamiyat bosimi ostidagi nozik va noaniq qirralarini yoritadi. Ushbu asarlar o'quvchiga muhabbatning turli qirralarini o'ylash va tushunishga undaydi

Ikkala asarda milliy mentalitet muhabbatning qabul qilinishi va tasvirlanishida katta rol o'ynaydi. "Jamila" milliy mentalitetning erkinlikka intilishini va an'anaviy qoidalardan chiqishni ko'rsatadi. "Yevgeniy Onegin" esa milliy mentalitetning axloqiy majburiyat va jamiyat talablariga sodiqlikni birinchi o'ringa qo'yishini aks ettiradi. Bu qarama-qarshiliklar ikki millatning tarixiy, madaniy va ijtimoiy rivojlanish jarayonini ochib beradi.

REFERENCES

1. Scientific-methodological electronic journal "Foreign Languages in Uzbekistan", 2022, No 1 (42), 180-189 <https://journal.fledu.uz> ISSN: 2181-8215 (online)
2. Aleksandr Pushkin. "Yevgeniy Onegin" she'riy roman. Vladimir Nabokov sharhi bilan rus tilidan tarjima qilingan. Nashrlar: London, 1964. Prinston, 1975. ISBN: 0-691-01905-3
3. Aleksandr Pushkin. "Yevgeniy Onegin" she'riy roman. Charlz Jonston tomonidan tarjima qilingan, Kirish va Maykl Baskerning eslatmalari, Jon Beyli so'zboshi bilan. Nashr: Pingvin, 1979. ISBN: 0-14-044803-9

4. Shoir Normatova. "Jahon adabiyoti." Ushbu darslikda "Yevgeniy Onegin" romani va uning qahramonlari haqida ma'lumotlar keltirilgan. PDF manba: Jahon adabiyoti - Ziyouz.com
5. Rashidov A. "Chingiz Aytmatov olami." – Toshkent: O'qituvchi, 2011.
6. Fayzullayev O. "Yozuvchining ilmiy fantaziyasi" // "Jahon adabiyoti" jurnali, 2005-yil, iyun.
7. Meliyev S. "Asrga tatigulik kun": roman badiiy strukturasining ayrim xossalari // "O'zbek tili va adabiyoti", 2010-yil, 2-son.
8. Qorayev Suyun. "Insonparvar adib" // "Ma'rifat" gazetasi, 2010-yil, dekabr.
9. Pariza Mirzaahmedova. "Davrimiz allomasi" // "Jahon adabiyoti" jurnali, 2004-yil, mart.
10. "Jamila" qissasi haqida maqola. // "Conferencea" ilmiy jurnali.
11. "Jamila" qissasi. // G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa uyi sayti.